

**REVISTA DE ISTORIE
„VASILE CONTA”
TÂRGU-NEAMȚ**

**Historical Magazine „Vasile Conta”,
Târgu-Neamț**

**Revue Historique „Vasile Conta”
Târgu-Neamț**

**Volumul V, nr. 2, decembrie 2023
Volume V, issue 2, december 2023
Volume V, no. 2, décembre 2023**

Iași
Editura PIM, 2023

TÂRGU-NEAMȚ ÎN VREMURI DE PRIMEJDIE

*

TÂRGU-NEAMȚ IN TIMES OF DANGER

*

TÂRGU-NEAMȚ EN TEMPS DE DANGER

Ioana Adelina RADU¹

„Prin proiectile, schije, gropi de mine,
De orice licăr de nădejde rupt,
Mi-aduc aminte, Doamne, ne-nterupt
Că-mi este-atât de adânc de drag de mine.

Și-L rog pe Acel de dincolo de brume
Ferește-mi ochii-acești de viață grei
Mai vreau să mai cuprind această lume
Și țin, odată, să-i mai văd pe-ai mei.”

(N. Crevedia, *Rugăciunea soldatului*, 1943²)

România s-a angajat în Războiul de Răsărit împotriva Uniunii Sovietice în vara anului 1941 alături de țările Axei „în scopul eliberării teritoriilor pierdute în iunie 1940”³. Drama țărilor situate între URSS și Al Treilea Reich era la apogeu: unele au fost împinse spre război, iar altele obligate la solidaritate în „cruciada” împotriva bolșevismului. Soarta era deosebit de tragică pentru România care era o „victimă a haosului și a dezechilibrului european, înghesuită între doi vecini, tot atât de redutabili, amenințată de ambiția unuia și de poftele celuilalt, fiind întâi prețul acordului dintre ei, apoi obiectul neînțelegerii lor, obligată, în fine, pentru a se apăra în Est să se supună Vestului”⁴.

Încă de la începutul celui de-al Doilea Război Mondial, România a prezentat interes în planurile politice și militare ale Germaniei datorită resurselor naturale importante și poziției strategice avantajoase în sud-estul Europei⁵, însă se poate afirma pe baza documentelor descoperite în arhivele germane după conflagrație

¹ Elevă, Colegiul Național „Ștefan cel Mare” Tg. Neamț. Profesor coordonator, dr. Adina Grigore-Cucoș

² N. Crevedia, *Rugăciunea soldatului*, în „Cetatea Moldovei”, vol. VIII, an IV, nr. 2/februarie 1943, p. 148.

³ Ioan Scurtu, Gheorghe Buzatu, *Istoria românilor în secolul XX (1918-1948)*, Editura Paideia, București, 1999, p. 381.

⁴ Grigore Gafencu, *Preliminarii la războiul din Răsărit*, Editura Globus, București, 1996, p. 214.

⁵ Gheorghe Buzatu, *Dosare ale războiului mondial*, Editura Junimea, Iași, 1978, p. 185.

că Hitler nu a avut în vedere o invazie concretă în direcția Bucureștilor⁶, cel puțin în prima etapă a evoluțiilor raporturilor româno-germane. După renunțarea la neutralitate și în contextul ostilităților de pe continentul european, România a urmat o politică de apropiere față de Germania ce a culminat la 22 iunie 1941 cu intrarea României în război de partea statelor Axei⁷. Hotărârea de a participa la războiul împotriva URSS i-a aparținut lui Ion Antonescu, însă și opinia publică românească susținea ideea eliberării Basarabiei și a nordului Bucovinei⁸, pentru că, afirma șeful statului, „adevăratele popoare nu-și scriu istoria în genunchi, ci cu fruntea sus...”⁹.

După estimările Führerului „Operațiunea Barbarossa” ar fi trebuit să dureze două luni, realitatea va fi cu totul alta: clima extremă, armamentul și dotarea soldaților inefficientă, rezistența înverșunată a soldaților ruși, epuizarea sunt câteva din motivele care au decis soarta războiului. Având speranța că până la începutul iernii campania va fi deja încheiată cu succes, A. Hitler a ordonat în zorii zilei de 22 iunie un atac gigantic: 3 milioane de oameni, în total 185 de divizii de infanterie, 20 de divizii de tancuri cuprinzând 4000 blindate și 3000 de avioane au deschis un front cu o lungime de 1600 km de la Marea Baltică la Marea Neagră, având ca obiective de atins simultan Leningrad, Moscova și Ucraina¹⁰. România participa la campanie cu 12 divizii de infanterie, o divizie de blindate, 6 brigăzi speciale, 672 avioane (bombardiere și avioane de vânătoare). Dintre acestea 6 divizii de infanterie, 3 brigăzi de vânătoare de munte, 3 brigăzi de cavalerie și alte unități mai mici au fost plasate sub comanda directă a Armatei 11 germane. Armata 3 română se afla la nord, în centru Armata 11 germană cea mai numeroasă, iar la sud Armata 4 română, împreună constituind Grupul de Armate Antonescu. Deficiențele în armata română au fost evidente pe măsura angajării în teritoriul sovietic din cauza lipsei artileriei, a aprovizionării necorespunzătoare cu muniție și a unui număr insuficient de tancuri și de alte vehicule motorizate¹¹. În 1942 ofensiva germană s-a desfășurat numai în sectorul sudic al frontului de est, ceea ce a determinat ca participarea armatei române să fie deosebită, plasându-se prin efectivele angajate, pe al doilea loc, după Germania¹². După distrugerea Armatei 3 și 4 și retragerea lor de pe front, în toamna anului 1943, România mai avea dispuse pe front opt divizii: șase integrate Armatei 17 la capul de pod Kuban și altele două integrate Corpului alpin român aflat sub conducerea generalului Hugo Schwab care îndeplinea în Crimeea misiuni de apărare pe litoral.

---

⁶ Idem, *România și Marile Puteri (1939- 1947)*, Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 39.

⁷ *Ibidem*, p. 61.

⁸ Dinu C. Giurescu, *România în Al Doilea Război Mondial (1939-1945)*, Editura All Educational, București, 1999, p. 94.

⁹ Constantin C. Kirițescu, *România în Al Doilea Război Mondial*, vol. II, Editura Univers Enciclopedic, București, 1995, p. 160.

¹⁰ John MacDonald, *Marile bătălii ale celui de-Al Doilea Război Mondial*, Editura Marshall, București, 1986, p. 45; Henri Michel, *Al Doilea Război Mondial*, Editura Corint, București, 2006, p. 36.

¹¹ Keith Hitchins, *România 1866-1947*, Editura Humanitas, București, 1994, p. 502.

¹² Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1999, p. 386.

Până în noiembrie 1943 au căzut pe frontul de est 250 000 de soldați români¹³. Germania pierdea inițiativa strategică și lucrul acesta era evident mai ales pentru un militar de carieră precum mareșalul Ion Antonescu, care amplifică contactele diplomatice în vederea ieșirii României din război. Scriitorul Paul Morand, ministrul delegat al Franței la București, a descris plastic în raportul său din 22 octombrie 1943 starea de spirit a românilor din țară: „România trăiește într-un fel de euforie. Recolta a fost excelentă, se mănâncă pâine albă, inflația a umplut multe pungii, afacerile merg, salariile funcționarilor publici tocmai au crescut cu 30 la sută. Panică și euforie, iată o singură contradicție. Este aceea a României în preajma iernii 1943-1944. (...) Românii sunt conștienți că se află pe marginea prăpastiei, dar nici unul din ei nu se îndoiește că un miracol îi va salva”¹⁴.

Ideea de a fortifica o linie de apărare în Moldova a aparținut guvernului Armand Călinescu care în septembrie 1939, în contextul unei situații neclare și alarmante din partea rușilor, a avut inițiativa de a modifica dispozitivele militare și de a concentra trupele în valea Siretului¹⁵. Organizarea rezistenței împotriva unui atac inamic a continuat activ în timpul guvernului Tătărescu¹⁶ (noiembrie 1939 - 4 iulie 1940). În Târgu Neamț unele terenuri erau ocupate cu lucrări de apărare naționale, cu rețele de sârmă, baricade, șanțuri, cazemate, bordeie încă din 1942, Comisia Centrală având însărcinarea de a fixa cuantumul și formalitățile de despăgubire¹⁷. Comisia a fost cea care a distribuit arborii tăiați și celelalte materiale necesare pentru construirea și repararea podurilor¹⁸. Printr-un comunicat adresat Cercului Teritorial Neamț, nr. 449 din 22 ianuarie 1944, erau comunicate noile măsuri pentru revizuirea construcțiilor bordeilor, a stării acoperișului, a șanțului de scurgere a apei, a stării ferestrelor și ușilor, a situației din interior: pături, masa de scris, scaune, sobe, mijloc de iluminat, asigurarea lemnului suficiente până în primăvară pentru încălzire, a patului comun¹⁹. La ordinul remis se raporta că bordeiul postului de pândă din Târgu-Neamț avea nevoie de 6 ferestre, 2 uși, sobă, sârmă cca 1400 m, telefon și 5 stâlpi. Se rezolvase deja problema ferestrelor, ușilor și a sobei²⁰. Primăria orașului Târgu-Neamț a decis ca în ziua de duminică 9 ianuarie 1944 la ora 8 să se prezinte toți preliminarii și extrașcolarii în curtea Comisariatului de Poliție local urmând a se face încadrarea în formațiunile A.P.(apărare pasivă) în vederea instruirii. Toți locuitorii din cuprinsul orașului de la 16 la 55 ani, indiferent de sex, erau datori să se prezinte la chemarea de a executa zilele de muncă la apărarea pasivă sau puteau să plătească la casierea

---

¹³ Andreas Hillgruber, *Hitler, regele Carol și mareșalul Antonescu. Relațiile germano-sovietice (1938-1944)*, Editura Humanitas, București, 2007, p. 339.

¹⁴ Florin Constantiniu, *op. cit.*, p. 393.

¹⁵ Armand Călinescu, *Însemnări politice. 1916-1939*, Editura Humanitas, București, 1990, p. 432.

¹⁶ Constantin C. Kirițescu, *op. cit.*, p. 166.

¹⁷ S.J.N.A.Neamț, fond *Primăria Târgu- Neamț*, dosar 2308/1942, f. 3.

¹⁸ *Ibidem*, f. 9-10

¹⁹ *Ibidem*, dosar 2311/1944, f. 21.

²⁰ *Ibidem*, f. 24.

comunală 300 lei pentru o zi. Erau scutiți invalizii de război (cei cu un grad de invalidate mai mare de 60 la sută). Ordinul remis de primarul V. Roban, căpitanul N. Platon și șeful M.O.N.T, M. Melniciuc prevedea ca sancțiuni trimiterea în judecată la Curtea Marțială²¹.

La 12 ianuarie 1944 funcționarii administrativi, tehnici, financiari, secretarul primăriei Emil Avarvarei și primarul orașului Târgu-Neamț, avocatul V. Roban au discutat în ședință despre instrucțiunile cuprinse în ordinul Ministerului Afacerilor de Interne cu numărul 4002/1944. Pentru evacuarea funcționarilor se utiliza conform instrucțiunilor expresia „operațiunea nr. 1111B sau M”. Curierii și telefonul urmau să devină singurele mijloace de comunicare admise. Funcționarii erau obligați să se evacueze, însă primarului, ajutorului său și familiilor funcționarilor li s-a pus în vedere că evacuarea lor este facultativă. Operațiunea 1111B implica și actele de gestiune, numerarul, recipisele, creanțele, precum și toate valorile primăriei, patronatului, eforiei islazurilor, biroului concentrați și I.O.V.R., actele de stare civilă, de mobilizare, de proprietate, ale funcționarilor și ștampilele. O însărcinare specială aveau funcționarii în a întocmi acte de proprietate pentru vitele aduse din Transnistria. Funcționarii evacuați aveau dreptul la o căruță cu strictul necesar (îmbrăcăminte, așternut, veselă, hrană, lemne, încălțăminte, hrană rece pentru cinci zile pentru oameni și animale). Căruțele și caii erau rechiziționate. Convoitul primăriei trebuia să se alăture celui comandant de pretorul Gheorghiu. Pentru inventarierea bunurilor și arhivei primăriei erau desemnate trei persoane: C. Olteanu, Carol Cucinschi, M. Melenciuc, iar procesul-verbal general de predare era întocmit de secretarul Primăriei. Destinația pentru evacuare era fixată în județul Cluj la Turda, iar vagoanele CFR urmau să asigure mijlocul de transport.

Ca loc de adunare era fixată bariera Humulești (cimitir) pentru comună, iar pentru plasă la Comuna Crăcăoani. În vederea evitării panicii, populația era lăsată să creadă că acțiunea reprezintă o pregătire teoretică, un exercițiu. În caz de primejdie, de apropiere a frontului, întreaga localitate era evacuată și mai ales autoritățile locale care puteau reprezenta o țintă pentru inamic. La plecare se vor lua măștile de gaze, medicamente, aparatele radio, mașina de scris, telefoanele care vor fi împachetate odată cu arhiva financiară. Vehiculele cu tracțiune mecanică din comună erau ridicate de ajutorul de primar C. Gorgos, Melenciuc se ocupa de incartiruire, iar Cucinschi era însărcinat să asigure acumulatorii de rezervă pentru autovehicule. Cazanele și vesela de la bucătărie erau pregătite pentru evacuare de Ioan Diaconu. I.Constantiniu avea însărcinarea să asigure aprovizionarea cu alimente, lemne și furaje pentru cai. Personalul era plătit în momentul evacuării pentru două luni. Termenul pentru îndeplinirea tuturor sarcinilor era fixat la 20 ianuarie, pentru ca evacuarea să înceapă în momentul primirii ordinului²². În raportul întocmit în aceeași zi din ianuarie pentru Pretorul Plășii Neamț se raporta că sunt 25 de funcționari la care se adaugă membrii

---

²¹ *Ibidem*, f. 10.

²² *Ibidem*, dosar 2 315/1944, f. 4-6.

familiei, în total 90 de suflete, pentru care sunt necesare 34 de căruțe și 3 vagoane (două pentru persoane și unul pentru bagaje). Arhivele erau depozitate în 4 lăzi. Pentru transport Primăria dispunea doar de 15 căruțe și doi cai și se cerea sprijinul pentru a suplini necesarul. Doreau să primească arme pentru a păzi convoiul și măști de gaze pentru funcționari. Primarul avocatul V. Roban și ajutorul său Constantin Gorgoș au luat decizia de a se alătura evacuaților²³: secretarului, șefului direcției MONT, arhivarului, înregistratorului, șefului stării civile, contabilului, casierului, agentului încasator, dactilografei, șefului lucrării tehnice, mecanicului șef, electricianului, șefului biroului statistică, maistrului ferar, medicului veterinar, medicului uman²⁴.

În înștiințarea delegatului pentru operațiunea 1111 colonelul Mosin V. Gheorghe către Prefectura județului Neamț din 16 ianuarie 1944 se atrage atenția că în faza a II-a se evacuează numai autoritățile administrative, spitale, policlinici, laboratoare, Poliția, Jandarmeria, bisericile, școlile, muzeele, animalele, mijloacele de transport, uneltele agricole, tractoarele, batozele și populația care ar avea de suferit din partea inamicului. Cerealele, materialele provenite din fabrici se evacuează în faza I, iar ceea ce rămâne neevacuat se predă trupelor române sau germane ce luptă pe teritoriul respectiv sau populației civile, în lipsa trupelor operative²⁵. Într-un proces-verbal din 18 ianuarie 1944 de la Primăria Târgu Neamț se menționează că funcționarii își pot trimite din timp familiile, rudele sau prietenii în județele Arad-Vlașca-Ilfov²⁶. În tabelele anexate cu fruntașii intelectuali, comercianți, industriași, agricultori din Târgu-Neamț care se încadrează în operațiunea 1111B sunt consemnate circa 541 de familii²⁷.

În paralel cu măsurile impuse și transmise în teritoriu în vederea refugierii din calea războiului, autoritățile vor fi tot mai atente la conotațiile termenului „evacuare” cerând într-o directivă secretă remisă de pretor către plasa Târgu-Neamț cu numărul 169 din 30 ianuarie 1944 ca în corespondență sau orice lucrare să fie folosită expresia „operațiunea 1111M”²⁸.

Cu războiul tot mai aproape de teritoriul său, România se confrunta cu un episod sordid al refugiaților din calea operațiunilor militare: peroanele gărilor aveau aspectul unor campamente de fugari, un amestec de grămezi de bagaje, de obiecte de mică gospodărie, de copii, iar șoselele erau pline de vehicule și de turme de animale în retragere spre sud²⁹. C. Rădulescu-Motru surprindea în amintirile sale situația dramatică a refugiaților care „cad de oboseală în gară”, fiind chiar înregistrate și cazuri mortale³⁰. Oamenii se retrăgeau din calea războiului în toate regiunile și localitățile

---

²³ *Ibidem*, f. 14.

²⁴ *Ibidem*, f.15.

²⁵ *Ibidem*, f. 22.

²⁶ *Ibidem*, f. 76.

²⁷ *Ibidem*, f. 90.

²⁸ *Ibidem*, f. 51

²⁹ Constantin C. Kirițescu, *op. cit.*, p. 165.

³⁰ C. Rădulescu-Motru, *Revizuirii și adăugiri 1944*, Editura Floarea Darurilor, București, 1996, p. 116.

care păreau, cel puțin pentru un timp, mai ferite de ostilitate. Astfel, în aprilie 1944 în comuna Crăcăoani erau consemnate în registrul de evacuare refugiați din Târgu-Neamț³¹, dar și din Costești, Baia, Săvești, Pașcani, Lețcani, Iași, Timișești, Cernăuți, Dorohoi, Suceava, Drăgușeni, Vaculești, Piatra Neamț³².

Nu puține au fost acțiunile umanitare pe care românii le-au întreprins în ajutorul persoanelor defavorizate. De pildă într-un raport al Primăriei Borlești de la începutul anului 1944 către Prefectura Neamț se preciza că ofițerii Diviziei 4 Munte au trimis suma de 23390 lei spre a fi distribuită văduvelor sărace ale eroilor din județul Neamț³³.

În martie 1944 comisia de apărare pasivă a comunei Târgu-Neamț a hotărât din motive de securitate ca depozitele de chereștea din centrul orașului să fie mutate în termen de zece zile la periferia orașului³⁴, iar prin ordinul generalului de Corp de Armată Dumitru I. Popescu Prefectura era obligată să se aboneze și să răspândească în teritoriu revista periodică care cuprinde articole de apărare pasivă, publicație editată din ordinul Mareșalului Ion Antonescu³⁵. Un interes special era acordat în noua situație adăposturilor de apărare civilă din localitatea Târgu Neamț: dacă anterior anului 1944 în școlile din așezare învățau în instituțiile școlare circa 1 199 de copii, în situația actuală, școlile deveneau adăposturi de apărare pasivă (Școlile 1, 2, 3 de fete respectiv băieți, școala profesională fete, de meserii băieți, școala de ucenici și căminul)³⁶.

Situația se agrava tot mai mult, atmosfera critică fiind relatată de postul de radio „România liberă” care a transmis în data de 7 martie 1944 la ora 13 un comunicat prin care îi informa pe români că „trupele sovietice se apropie de Nistru și de Carpați, fapt care creează pentru țara noastră o situație extrem de critică, agravată și de împrejurarea că germanii n-au altă cale de aprovizionare pentru trupele lor din sudul Ucrainei decât România, care le va servi deci drept izvor de aprovizionare cu produse alimentare, transportate pe propriile noastre căi ferate. Pericolul crește pe zi ce trece. În fața întregului nostru popor se ridică, cu toată seriozitatea ei problema transformării țării în teatru de război”³⁷.

La 14 martie 1944 Garnizoana Piatra Neamț desfășura aplicația cu numărul 4 A.P. care dorea să verifice cum vor funcționa măsurile de asistență a sinistraților și cum vor putea fi reparate micile avarii produse imobilelor din orașele Piatra Neamț, Buhuși și Târgu-Neamț în cazul unui atac surpriză a 30-40 de avioane inamice ce lansează 60-70 de bombe asupra orașelor provocând avarii instituțiilor și

---

³¹ S.J.N.A.N., fond *Primăria orașului Târgu-Neamț*, dosar 2322/1944, f. 9.

³² *Ibidem*, f. 32.

³³ *Ibidem*, fond *Prefectura județului Neamț*, dosar 61/1944, f. 86.

³⁴ *Ibidem*, fond *Primăria orașului Târgu-Neamț*, dosar 2311/1944, f. 8.

³⁵ *Ibidem*, fond *Prefectura județului Neamț*, dosar 61/1944, f. 158.

³⁶ *Ibidem*, fond *Primăria orașului Târgu-Neamț*, dosar 2311/1944, f. 30.

³⁷ Ion Ardeleanu, Vasile Arimia, Mircea Mușat (coordonatori), *23 August 1944. Documente. 1944*, vol. II, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984, p.136.

locuințelor particulare. În cadrul aplicației desfășurate între 7,30-9 se cerea să se execute și reparații la clădirile sinistrate. Exercițiul era considerat terminat în momentul în care șeful A.P. al instituției respective sau șeful străzii raporta arbitrilor că a sosit pe teren personalul echipelor și s-au dat explicațiile convenite începerii lucrului³⁸.

La jumătatea lunii martie 1944 s-au transmis în teritoriu instrucțiuni asupra măsurilor ce trebuiau aplicate pentru a strânge manifestele propagandistice aruncate de avioanele inamice pe teritoriul național. Manifestele erau redactate în limba română, germană, rusă sau ucraineană, iar aruncarea lor se făcea în pachete sau foi volante. Pentru a se împiedica răspândirea lor în rândul populației, ele trebuiau strânse și predate autorităților, persoanele care dețineau astfel de manifeste erau considerate în slujba inamicului și trimise în judecată și pedepsite conform legilor în vigoare. Primarii, jandarmii și polițiștii erau însărcinați să aducă la cunoștința populației datoria acestora de a semna apariția avioanelor inamice, de a organiza căutarea și strângerea manifestelor și de a raporta evenimentul³⁹.

În aprilie 1944 trupele sovietice au trecut Prutul, astfel linia frontului atinsese teritoriul românesc. În procesul său, Mareșalul Antonescu a afirmat că a luat decizia de a-i opri pe ruși pe linia Iași-Pășcani și nu pe aliniamentul Focșani-Nămoloasa-Galați pentru a nu abandona Moldova⁴⁰. În partea de nord-est a țării între Prut și Munții Carpați se vor afla intercalate în dispozitivul de luptă german marile unități subordonate Armatei 4 Române (Corpurile 1,4,5,6 și 7 armată, cu diviziile 1,3,4,5,6,7,8,11,13,14,18 și 20 infanterie, 1 gardă, 5 și 8 cavalerie, 1 blindată și comandamentele 101, 102, 103 și 104 munte)⁴¹. Așa-numitul front moldo-basarabeian a urmat linia Târgu-Neamț, sud Pășcani și Târgu-Frumos, malul sudic al Bahluiului, nord Iași, Prut, Cornești, nord Chișinău, Tighina, malul Nistrului⁴². Frontul Armatei 4 alinia în lungul liniei întărite Târgu-Neamț-Prut, trei corpuri de armată în sectorul Târgu-Neamț, Corpul 1 armată (general Gheorghe Radu) format la început din cinci divizii, la centru, Corpul 5 (general Constantin Niculescu) alcătuit din trei-patru divizii, iar la dreapta, în sectorul Iași, Corpul 4 (general N. Stoenescu) alcătuit din două-trei divizii. Cu timpul dispunerea a fost reorganizată prin apariția unui Corp 6 (general Gh. Avramescu) dispus între Corpurile 5 și 4, iar în extrema stânga s-a constituit Corpul 7 (general Gh. Potopeanu⁴³). Legătura cu armata germană la flancul de

---

³⁸ S.J.N.A.N., fond *Prefectura județului Neamț*, dosar 2/1944, f. 17.

³⁹ *Ibidem*, dosar 82/1944, f. 5-6.

⁴⁰ *Procesul Mareșalului Antonescu. Documente*, Editura Saeculum, București, 1998, p. 433.

⁴¹ Ștefan Pascu, Ilie Ceaușescu, Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, Gheorghe Tudor, Gheorghe Arădăvoaice, Vasile Mocanu, Constantin Toderășcu, Mihail E. Ionescu, Ioan Talpeș, *România în anii celui de-Al Doilea Război Mondial*, vol.2, Editura Militară, București, 1989, p. 32; Florin Constantiniu, Mihail E. Ionescu, *August 1944. Repere istorice*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984, p. 51.

⁴² Constantin C. Kirițescu, *op. cit.*, p. 166.

⁴³ În vara anului 1944 generalul Gh. Potopeanu s-a aflat printre militarii care au acționat pentru trecerea României de partea Națiunilor Unite. Conform penultimului plan întocmit de opoziție, generalul Aurel Aldea urma să stabilească legături cu sovieticii trecând linia frontului în zona Târgu-Neamț, prin

vest, în Munții Neamțului, la Broșteni, se făcea prin unitățile din Armata 8 germană, între care și un detașament român de grăniceri (general Ilie Crețulescu)⁴⁴.

Prefectul județului Neamț (lt.col. I. Teodorescu-Darie) a hotărât în aprilie 1944 conform ordinelor unității Diviziei IV Siret Vânători de Munte evacuarea totală a comunelor Răucești, Târgu-Neamț, Vânători Neamț, a satului Săcălușești din comuna Filioara, a satelor Topolița și Ocea din comuna Grumăzești pentru a proteja populația de bombardamentele inamice: pe 9 aprilie comuna Răucești se evacua în comuna Pipirig, la 10-11 aprilie comuna Vânători Neamț era evacuată la Pipirig; locuitorii români din Târgu-Neamț în comuna Crăcăoani, iar evreei în comuna Buhuși. Satul Săcălușești se refugia la Filioara și Mănăstirea Agapia, iar satele Topolița și Ocea în comuna Grumăzești⁴⁵. Evacuate vor fi și comunele Petricani, Păstrăveni, General Averescu (astăzi Urecheni), Țibucani conform ordinelor Diviziei a 8-a. Arhiva și populația civilă din Plasa Târgu Neamț era evacuată în comunele Chiriacu, Dimitrie Cantemir, Buciumeni, Radu Vodă și Dumitru Sturzu, pentru ca în caz de primejdie mare, prefectura și primăria orașului să-și stabilească reședința la comuna Roznov⁴⁶. La 17 aprilie de Sfintele Paști, Prefectul a vizitat Târgu-Neamț urmărind modul cum s-a făcut evacuarea și a dus daruri Diviziei 4 Vânători de Munte, iar la 18-19 aprilie Prefectul sosea în comuna Pipirig aducând porumb, pâine și zahăr, dar și darurile Diviziei 4 Vânători de Munte: pască, cozonaci, ouă⁴⁷.

În aprilie, Mareșalul Antonescu sosea în județ pentru a discuta cu autoritățile despre nevoile localnicilor și măsurile ce urmau să fie luate pentru normalizarea situației⁴⁸. Prima din vizitele Mareșalului a avut loc între 19-22 aprilie, fiind inspectate marile unități din Corpurile 1 și 5 Armată, precum și trupele germane din zonă. Cu ocazia acestei vizite, conducătorul statului a fost informat că în casele părăsite de populație dispar mereu din obiecte și mobilă atunci când sunt ocupate de militarii germani și români. Pentru a se evita astfel de fapte, Mareșalul a ordonat ca locuințele să fie predate cu inventar care va fi semnat obligatoriu de soldații care se vor caza în casele părăsite prin evacuare⁴⁹.

La 22 aprilie la Războieni Prefectul a oferit daruri tradiționale de Paști Diviziei 20 și s-a întâlnit cu refugiații din Dragomirești⁵⁰. În zilele de 23-24 aprilie Divizia 20 Infanterie a purtat lupte crâncene pentru cucerirea pădurilor Velloaia și

---

dispozitivul Corpului 7 armată comandant de generalul Gheorghe Potopeanu. Cu toate acestea din octombrie 1944 a fost declarat „criminal de război” și arestat. Dintr-un general de elită al armatei române, va ajunge prin reeducarea făcută în închisoare un deținut „disciplinat și corect” în Penitenciarul Gherla. (cf. Alexandru Duță, Florica Dobre, Drama generalilor români (1944-1964.) Editura Enciclopedică, București, 1997, p.222 și urm.)

⁴⁴ Constantin C. Kirițescu, *op. cit.*, p. 168.

⁴⁵ S.J.N.A.N., fond *Prefectura județului Neamț*, dosar 82/1944, f. 115.

⁴⁶ *Ibidem*, dosar 64/1944, f. 36.

⁴⁷ *Ibidem*, dosar 82/1944, f. 73-74.

⁴⁸ *Ibidem*, f. 75.

⁴⁹ *Ibidem*, f. 77.

⁵⁰ *Ibidem*, f. 74.

Făgețel, iar de la 1 mai divizia a primit ordinul să interzică pătrunderea inamicului între râul Moldova și Dealul Boiștea. În cursul vizitei conducătorului statului, acesta a inspectat și cartierul Diviziei 20 Infanterie din comuna Războieni în data de 20 aprilie, la ora 16. Pentru o oră și jumătate generalul Corneliu Serghievici i-a expus situația frontului și dispozitivul trupelor diviziei, dar se pare că Mareșalul nu a fost mulțumit și a dat alte dispoziții. La 27 aprilie Corpul 1 Armată a transmis Diviziei 20 Infanterie Ordinul special nr. 13, prin care îi cerea să execute un atac menit să îmbunătățească situația liniei frontului. După două ore generalul transmitea un raport⁵¹ în care menționa că „nu poate garanta apărarea sectorului diviziei, care încă nu e complet organizat”, că „are convingerea că operațiunea proiectată nu poate reuși, cheltuindu-se efectivele inutil” și ruga să fie înlocuit de la comandă⁵².

La 27 aprilie, la ora 21, generalul Serghievici era înlocuit de la comandă și a primit ordin să se prezinte la comandamentul Corpului 1 urmând fără îndoială a fi deferit justiției militare ca inculpat pentru neexecutarea de ordin. Generalul a decis însă ca în cursul zilei de 28 aprilie 1944, la ora 15,10 în punctul de comandă al Diviziei 20 Infanterie din comuna Războieni să se sinucidă. Într-una din cele trei scrisori rămase cerea să fie înmormântat cu un ceremonial simplu ostășesc la Mănăstirea Războieni⁵³.

În aprilie 1944, armatele sovietice ce alcătuiau fronturile 2 și 3 ucrainene au atacat crâncen frontul moldo-basarabeian inclusiv flancul extremă stângă la vest de Cetatea Neamțului, lângă Oglinzi, unde se aflau două divizii de vânători de munte slăbite. Generalul Mihail Cămărașu nu a reușit să păstreze poziția, soldații s-au retras în valea pârâului Nemțșor pentru ca apoi să abandoneze poziția în panică. Au fost necesare ordine severe de la generalul Șteflea, șeful Marelui Stat Major, și sprijinul germanilor pentru ca trupele diviziei să recâștige poziția de la Oglinzi (generalul Cămărașu va fi înlocuit cu generalul Leonard Mociulschi). Generalul Gheorghe Potopeanu a fost numit la Comanda Corpului 7 de la Timișoara reorganizând unitatea sa potrivit războiului de munte cu o mare eșalonare în adâncime. Poziția a fost păstrată și stabilizată până în august 1944⁵⁴.

În județul Neamț jandarmii vor primi ordin să trimită în fiecare zi note informative și săptămânal rapoarte cu date, schițe, tabele despre situația etnografică a regiunii, starea de spirit, curente socialiste, politice, lucrări de artă, instalații și stabilimente, modul cum sunt păzite, despre activitatea inamicului (sabotaj, propagandă, terorism, spionaj)⁵⁵. Într-un astfel de raport din aprilie redactat pentru

---

⁵¹ Petre Otu, Octavian Liviu Șovan, *Drama generalului Serghievici*, în „Magazin istoric”, anul XLIII, nr. 2/februarie 2009, p.16.

⁵² *Ibidem*, p.17.

⁵³ În testamentul său datat 6 august 1942, le cerea scuze tuturor celor dragi că le lasă atât de puține lucruri. Era convins că era preferabil să lase după moarte „un nume cinstit și o reputație demnă unei averi făcute prin necinste” (*Ibidem*, f. 17-18).

⁵⁴ Constantin C. Kirîșescu, *op. cit.*, p. 170.

⁵⁵ S.J.N.A.N., fond *Prefectura județului Neamț*, dosar 82/1944, f. 8.

Ministerul Afacerilor Interne de Prefectul Lt. Colonel I. Teodorescu Darie era consemnat că pe teritoriul Comunei Calu la punctul Silezia s-au lansat 9 parașutiști (opt bărbați și o femeie). Jandarmii i-au capturat pe doi dintre ei după ce au deschis focul și au confiscat două aparate recepție, două parașute, un pistol mitralieră și alte obiecte. Un avion rusesc a survolat regiunea, a lansat trei bombe și a deschis foc de mitralieră⁵⁶.

Într-un raport consistent adresat de Prefectura județului Neamț către Ministerul Afacerilor Interne erau consemnate pagubele, distrugerile și violențele săvârșite de soldații cantonați sau aflați în trecere prin zonă. Astfel, în seara zilei de 30-31 martie circa 2000 de prizonieri ruși escortați de 200 germani au staționat în localul băilor Oglinzi⁵⁷. Aceștia au devastat aproape întreg mobilierul, au luat perdele, păături și cearșafuri. În aceeași seară au jefuit locuința doctorului și primarului din Târgu Neamț, au luat așternuturi din casa unei pensionare, au consumat și au luat sticle de băuturi spirtoase de la un comerciant fără să plătească. La școala primară din Humulești unde fuseseră cantonați prizonieri ruși au spart dulapuri, au devastat arhiva, tablourile, hărțile, iar la spitalul din Târgu-Neamț trupele germane l-au amenințat pe paznic cu revolverul, au forțat dulapurile, au devastat și au sacrificat la plecare un animal pe care l-au luat cu ei. Șirul pagubelor a continuat în Târgu Neamț mai ales pe durata cât frontul s-a aflat aproape: un radio, păături, plapume, scaune, încălțăminte, ceas de buzunar, mașină de cusut, bijuterii, medicamente, vin, sticle de șampanie.

Ca și cum nu ar fi fost de ajuns, în ziua de 11 aprilie pe dealul Humulești un caporal român din Filioara concentrat la Regimentul 7 Vânători aflat în stare de ebrietate a împușcat pe soția evreului Leon Iancovici care se afla în convoiul de refugiați spre Buhuși. În seara respectivă după evacuarea evreilor, soldații români au forțat ușile locuințelor celor refugiați luând de la perne și plapumă, până la sobe și canapele pe care le-au dus ulterior în bordeie și cazemate. Unii din jefuitori au fost surprinși de primar, identificați, arestați și deferiți parchetului. Cazurile erau raportate generalului Aulez și comandantului Armatei Bacău. Un număr mare de militari și civili se aflau sub cercetare la Pretoratul de lângă Divizia Siret fiind acuzați pentru devastările comise. În Piatra Neamț 4 militari germani aflați în trecere au amenințat cu revolverele pe fiica și soția lui Gheorghe Dobrin și au luat 3 valize cu haine și încălțăminte și o casetă. Cel care a intervenit a fost aspru bătut. Iulișenca Gavrilă și cumnata sa din Piatra Neamț au fost amenințate de 6 militari germani fiind salvate de intervenția unui soldat român și a unui subofițer german. Pentru a preîntâmpina astfel de cazuri s-au organizat din seara zilei de 2 aprilie patrule pentru supraveghere formate dintr-un german, un soldat român și un gardian public⁵⁸.

---

⁵⁶ *Ibidem*, f. 1.

⁵⁷ Unii dintre prizonieri ruși au evadat ascunzându-se în pădure, dar au fost prinși 57 dintre evadați, în vreme ce doi dintre ei au fost împușcați la marginea orașului de soldații germani și îngropați de premilitari români (*Ibidem*, dosar 143/1944, f. 7 și 16.)

⁵⁸ *Ibidem*, f. 5-8.

Sovieticii au ocupat Nordul țării și în numai circa patruzeci de zile s-au pierdut teritoriile întinse, astfel, deși mareșalul Antonescu ar fi dorit o repliere și rezistență a armatei române, diplomații erau trimiși să negocieze o eventuală ieșire a României din război. Situația era complicată prin bombardamentele întreprinse de americani în perioada aprilie – august 1944 și de situația cumplită a armatei româno-germane de pe linia frontului. În acest context dificil, locuitorii ținutului Neamț au avut încredere și speranță în izbândă și au păstrat moralul ridicat. Miracolul credinței în dreptate și biruință i-a călăuzit în vremuri de primejdie pe românii din Neamț spre rezistență, implicare și spirit civic, umanitar.

Bibliografie selectivă

- Serviciul Județean Neamț a Arhivelor Naționale (S.J.N.A.N.),
fond Primăria Târgu- Neamț, dosar 2308/1942, 2311/1944, 2315/1944, 2322/1944
fond Prefectura județului Neamț, dosar 2/1944, 61/1944, 82/1944, 143/1944
- Ardeleanu Ion, Arimia Vasile, Mușat Mircea (coordonatori), *23 August 1944. Documente. 1944*, vol. II, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984.
- Buzatu Gheorghe, *Dosare ale războiului mondial*, Iași, Editura Junimea, 1978.
- Idem, *România și Marile Puteri (1939- 1947)*, București, Editura Enciclopedică, 2003.
- Călinescu Armand, *Însemnări politice.1916-1939*, București, Editura Humanitas, 1990.
- Constantiniu Florin, *O istorie sinceră a poporului român*, București, Editura Univers Enciclopedic, 1999.
- Constantiniu Florin, Ionescu Mihail E., *August 1944. Repere istorice*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984.
- Crevedia N., *Rugăciunea soldatului*, în „Cetatea Moldovei”, vol. VIII, an IV, nr. 2/februarie 1943, p. 148.
- Duțu Alexandru, Dobre Florica, *Drama generalilor români (1944-1964)* București, Editura Enciclopedică, 1997.
- Gafencu Grigore, *Preliminarii la războiul din Răsărit*, București, Editura Globus, 1996.
- Giurescu Dinu C., *România în Al Doilea Război Mondial (1939-1945)*, București, Editura All Educational, 1999.
- Hillgruber Andreas, *Hitler, regele Carol și mareșalul Antonescu. Relațiile germano-române (1938-1944)*, București, Editura Humanitas, 2007.
- Hitchins Keith, *România 1866-1947*, București, Editura Humanitas, 1994.
- Kirițescu Constantin C., *România în Al Doilea Război Mondial*, vol. II, București, Editura Univers Enciclopedic, 1995.
- MacDonald John, *Marile bătălii ale celui de-Al Doilea Război Mondial*, București, Editura Marshall, 1986.
- Michel Henri, *Al Doilea Război Mondial*, București, Editura Corint, 2006.
- Otu Petre, Șovan Octavian Liviu, *Drama generalului Serghievici*, în „Magazin istoric”, anul XLIII, nr. 2/februarie 2009.
- Pascu Ștefan, Ceaușescu Ilie, Mușat Mircea, Ardeleanu Ion, Tudor Gheorghe, Arădăvoaice Gheorghe, Mocanu Vasile, Toderașcu Constantin, Ionescu Mihail E., Talpeș Ioan, *România în anii celui de-Al Doilea Război Mondial*, vol.2, București, Editura Militară, 1989.

Procesul Mareșalului Antonescu. Documente, București, Editura Saeculum, 1998.
 Rădulescu-Motru Constantin, *Revizuire și adăugiri 1944*, București, Editura Floarea Darurilor, 1996.
 Scurtu Ioan, Buzatu Gheorghe, *Istoria românilor în secolul XX (1918-1948)*, București, Editura Paideia, 1999.

Anexe

Tabel nominal cu locuitorii care aveau terenuri arabile ocupate de apărarea națională în iulie 1942

(D.J.A.N. Neamț, fond Primăria Tg. Neamț, dosar 2308/1942, f. 5)

Nr. Crt.	Nume, Prenume	Adresa	Unde se află terenul ocupat cu lucrări de apărare	Ce conține
1	Popa Gheorghe	Română '48	Țarna Mănești	Cazemată, bordei
2	Bumbea Vasile	Codreni	Țarna Mănești	un bordei 10/10
3	Jitiu Vasile	Ștefan cel Mare	Țarna Mănești	2 cazemate, 1 bordei și un șanț anticar cu cca 5000 mp.
4	Roșu Gh. Ioan	Bogdan Vodă 89	Țarna Mănești	șanț anticar cca 700
5	Hără Gheorghe	D. Cantemir	Humulești, aproape Blebea	șanț tragere 200mp.
6	Vrânceanu Ștefan	Eternității 4	Poiana Rusului la vale de cimitir	șanț anticar 600mp.
7	Ion Jitiu	Vânători Munte	Țarna Mănești	șanț antitanc 300mp.
8	Crăciun Manole	-	-	
9	Maria V. Toader	Eternității 26	Blebea	șanț antitancu 180mp.
10	Grigoraș Gheorghe	Col. Alcaz 1	Țarna Mănești	șanț antitanc
11	Gheorghe Ion Predoaie	Blebea	Blebea Țarna Mănești	Cazemate 30mp. Șanț antitanc 240mp+1000mp.prundiș
12	Măria Hiuca	Str. Carol I	Țarna Pometea	Cazemate 30mp. 160mp+1700mp prundiș Șanț anticar
13	Vasile Craiu	Răucești, Oglinzi	Țarna Pometea-Buburaz	Cazemate 600 mp.
14	Ursachi Gheorghe	Cap. Cojocaru	Grădina din Caporal Cojocaru	Cazemate cu 300mp.
15	Voda Vasile	Carol	Carol	Un adăpost cu 36 mp.
16	Anestiesiu Elena	Voevod Mihai	Țarna Mănești	Șanț tragere cu 150 mp.
17	Trofin Constantin	Ștefan cel Mare	în spate cimitir	Șanț anticar cca 1800 mp.
18	Balan Neculai	Rege Ferdinand	Țarna Mănești	Cazemate 150 mp. Șanț anticar 500 mp.
19	Islaz, Tg. Neamț	Spre Răucești		25 cazemate la suprafață și 6 cazemate ascunse